

ใบความรู้ที่ ๒ เรื่อง บทวิเคราะห์คุณค่ากลอนดอกสร้อยฯ
 หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ เรื่อง วิจารณ์เพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม
 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๓ เรื่อง กลอนดอกสร้อยรำพึงในป่าช้า (๓)
 รายวิชา ภาษาไทย รหัสวิชา ท๒๒๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

เนื้อเรื่อง

กลอนดอกสร้อยรำพึงในป่าช้า มีเนื้อหากล่าวถึงความตาย โดยมุ่งเสนอแนวคิดหลักเกี่ยวกับสัจธรรมของชีวิตที่ว่า มนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นบุคคลสำคัญหรือสามัญชน เศรษฐีหรือยากผู้ดีหรือไพร่ ล้วนต้องพบกับความตาย ไม่มีใครหลีกเลี่ยงความตายไปได้ สิ่งที่เหลืออยู่มีเพียงความดีความชั่ว หลุมศพที่เรียงรายอยู่นี้จึงเป็นเหมือนเครื่องเตือนสติให้ระลึกถึงความเป็นไปของมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเรื่องความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสรรพสิ่งดังบทประพันธ์ที่ว่า

สกุลเอ๋ยสกุลสูง
 อำนาจนำความสง่าอันทรีย
 ความร่ำรวยอายุสุขให้ทุกอย่าง
 วิถีแห่งเกียรติยศทั้งหมดนั้น

ชักจูงจิตต์ฟูซัคค์ศรี
 ความงามนำให้มีไมตรีกัน
 เหล่านี้ต่างรอดตายทำลายชั้น
 แต่ล้วนผันมาประจบหลุมศพเอ๋ย

คำอธิบายเพิ่มเติม บทนี้ชี้ให้เห็นว่าความมั่งคั่งหรือเกียรติยศไม่อาจคงอยู่ตลอดไป สุดท้ายแล้วทุกคนล้วนพบกับความตาย ความดีที่ทำได้เท่านั้นที่จะคงอยู่ จึงสอนให้มนุษย์รู้จักถ่อมตน ไม่หลงในลาภยศ และทำแต่ความดี

ศิลปะการประพันธ์

กลอนดอกสร้อยรำพึงในป่าช้า นอกจากจะเป็นวรรณคดีที่ดีในด้านเนื้อหาที่มุ่งให้คติธรรมแก่ผู้อ่านแล้ว ยังมีความดีเด่นด้านศิลปะการประพันธ์หลายประการ ดังนี้

- ใช้ถ้อยคำง่าย ๆ ก่อให้เกิดภาพและสื่อความได้ชัดเจน เช่น

วังเอ๋ยวังเวง
 ผูล่วงควายฝ้ายลาทิวากาล
 ขาวนาเหนียวอ่อนต่างจรกลับ
 ทิ้งทุ่งให้มืดมัวท่วมนวล

หรงหรง! ย่ำคำระฆังขาน
 ค่อยค่อยผ่านท้องทุ่งมุงถิ่นตน
 ตะวันลับอับแสงทุกแห่งหน
 และทิ้งตนดูเปลี่ยวอยู่เดียวเอ๋ย

บทร้อยกรองนี้ใช้คำที่ทำให้เห็นภาพบรรยากาศของท้องทุ่งนายนามตะวันตกจะลับฟ้า สื่อถึงความรู้สึกอ้างว้างวังเวง การเลือกใช้คำธรรมดาแต่ชัดเจน เช่น “ห่างเห่ง” และ “เปลี่ยวอยู่เดียวเอ๋ย” ทำให้ผู้อ่านจินตนาการได้ง่าย เห็นภาพคนเดียวในความมืด และรู้สึกวังเวงร่วมกับผู้ประพันธ์

- **ใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ** ทำให้เกิดความรู้สึกเหมือนได้ยินเสียงนั้น ๆ ตามเนื้อความไปด้วย เช่น

ยามเอ๋ยยามนี้	ปฐพีมีดมัวทั่วสถาน
อากาศเย็นเยือกหนาวคราววิกาล	สังตปานป่าใหญ่ไร้สำเนียง
มีก็แต่จิ้งหรีดกระกรีดกริ่ง!	เรไรหรีง! ร้องขรมระงมเสียง
คอกควายว้าวระแอะเปาะเปะ! เพียง	รู้ว่าเสียงเกราะแว่วแผ่วแผ่วเอ๋ย

บทร้อยกรองนี้ใช้คำว่า กระกรีดกริ่ง เลียนเสียงร้องของจิ้งหรีด ใช้คำว่า หรีง (หรีง ๆ) เลียนเสียงร้องของเรไร และใช้คำว่า เปาะเปะ เลียนเสียงว้าวระแอะ การใช้เสียงเลียนธรรมชาติเหล่านี้สร้างบรรยากาศสมจริง ทำให้ผู้อ่านเหมือนอยู่ท่ามกลางความเงียบสงัดและได้ยินเสียงแมลงชัดเจน สื่อถึงความเว้งว้างของความตายได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

- **ใช้โวหารเปรียบเทียบอย่างแยบคาย** ก่อให้เกิดจินตภาพ และสะเทือนใจผู้อ่าน เช่น

ดวงเอ๋ยดวงมณี	มักจะลี้ลับอยู่ในภุผา
หรือใต้ท้องห้องสมุทรสุดสายตา	ก็เสื่อมขาล้นขมนิยมน
บุบผชาติชูลีและมิกลีน	อยู่ในถิ่นที่ไกลเช่นไพรสนธ์
ไม่มีใครได้เคยเลยสักคน	ย่อมบานหล่นเปล่าตายมากมายเอ๋ย

บทร้อยกรองนี้เปรียบผู้ที่ทำคุณความดีเหมือนดวงแก้วที่มีค่าแต่อยู่ในที่ห่างไกล จึงไม่มีใครเห็นความดีนั้น เหมือนดอกไม้หอมที่อยู่ในป่าลึก เมื่อบานแล้วมีแต่จะร่วงหล่นไปอย่างไร้ค่า ไม่มีใครได้เชยชม โวหารนี้สะท้อนว่า ความดีถ้าไม่มีผู้เห็นก็อาจถูกมองข้าม แต่คุณค่ายังคงอยู่ เหมือนดอกไม้ที่แม้ไม่มีใครเชยชมก็ยังหอมและงดงามอยู่ในธรรมชาติ

- **ใช้บุคคลวัต** สมมุติสิ่งไม่มีชีวิต พืช สัตว์ หรือความคิดที่เป็นนามธรรม ให้มีความรู้สึก ความคิด และแสดงกิริยาอาการหรือแสดงออกเหมือนมนุษย์ เช่น

นกเอี้ยงนกแสก
อยู่บนยอดหระซังบังแสงจันทร์
เหมือนมันฟ้องดวงจันทร์ให้มันดู
ถือเป็นทีรโหรานมนานมา

จับจ้องร้องแจ็กเพียงแฉกขวัญ
มีเถาว์ลี้รุ่งรังถึงหลังคา
คนมาสู่ช่องพักมันรักษา
ให้เสื่อมผาสุกสันต์ของมันเอย

บทร้อยกรองนี้สมมุติให้นกแสกแสดงกิริยาอาการอย่างมนุษย์คือ ฟ้อง (กล่าวหาหรือกล่าวโทษต่อดวงจันทร์) และสมมุติให้ดวงจันทร์แสดงกิริยาอาการอย่างมนุษย์คือ หันไปดู การใช้บุคคลวัตทำให้ภาพดูมีชีวิต มีการสื่อสารระหว่างนกกับดวงจันทร์ สร้างบรรยากาศลึกลับและน่าขนลุก สอดคล้องกับบรรยากาศในสุสาน

- **การเล่นเสียง** ทั้งสัมผัสพยัญชนะและสัมผัสสระ เพื่อให้เกิดจังหวะและเพิ่มความไพเราะ

ต้นเอ๋ยต้นไทร
และต้นโพธิ์พุ่มแจ้แผ่ฉายา
ล้วนร่างคนในเขตต์ประเทศนี้
แห่งหลุมลึกลานสลตระทดใจ

สูงใหญ่รากย้อยห้อยระย้า
มีเนินหญ้าใต้ต้นเกลื่อนกล่นไป
ดุษณีนอนรายณภายใต้
เรายังไถ่หลุมนั้นทุกวันเอย

บทร้อยกรองนี้เล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ คือ ราก-ระ(ย้า) ย้อย-(ระ)ย้า โพธิ์-พุ่ม-แผ่ ใต้-ต้น เกลื่อน-กล่น คน-เขต ใน-นี้ (ดุษ)ณี-นอน-ณ หลุม-ลึก-ลาน-(ส)ลด

บทร้อยกรองนี้เล่นเสียงสัมผัสสระ คือ ย้อย-ห้อย แจ้-แผ่ ฉา-ยา ต้น-กล่น เขต-(ประ)เทศ ราย-กาย (ส)ลด-(ระ)ทด นั้น-วัน

คำเหล่านี้ทำให้จังหวะกลอนมีความต่อเนื่อง สละสลวย อ่านแล้วไพเราะติดหู และยังเสริมอารมณ์เศร้าสลดได้ชัดเจน

ข้อคิด คติคำสอน และความจรรโลงใจ

กลอนดอกสร้อยรำพึงในป่าช้า ให้ข้อคิดเกี่ยวกับสัจธรรมของชีวิต ที่ทุกคนจะต้องพบกับความตาย ไม่มีใครหลีกเลี่ยงความตายได้ สิ่งที่เหลืออยู่ก็คือความดีความชั่ว ฉะนั้นเมื่อยังมีชีวิตอยู่ จึงควรทำความดี ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่ยึดติดกับสิ่งใด ๆ และไม่ควรรกลัวตาย เพราะทุกคนต้องพบจุดจบที่เดียวกันคือ สุสาน และสุสานแห่งความตายที่เรียงรายอยู่นั้นเป็นเครื่องเตือนสติ ให้รู้จักการปล่อยวางและอโหสิกรรมให้แก่ผู้อื่น

ข้อคิดนี้เชื่อมโยงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งให้เรา รู้จักทำแต่ความดี ปล่องวางความยึดมั่นในทรัพย์สินหรืออำนาจ และให้อภัยผู้อื่นเพื่อความสงบสุข ในใจ

การนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

คนเราทุกคน เมื่อยังมีลมหายใจอยู่บนโลกใบนี้ ควรหมั่นทำแต่ความดีทั้งต่อ ตนเอง ครอบครัว และสังคม เพราะความดีเป็นสิ่งที่เดียวที่จะคงอยู่ แม้ร่างกายดับสูญไปแล้วก็ตาม การใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย หมายถึง การไม่ยึดติดกับวัตถุหรือความหรรษาเกินจำเป็น รู้จักพอประมาณ และดำเนินชีวิตด้วยความสุจริตใจ เช่น การทำมาหากินโดยสุจริต ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น และใช้ทรัพย์สินเงินทองอย่างรู้คุณค่า

นอกจากนี้ การกระทำความดีที่ถูกต้องและเหมาะสม ย่อมเป็นหนทางที่ทำให้ชีวิตมีคุณค่าและเกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ของตน การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในยามลำบาก หรือการสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้แก่บ้านเมือง ล้วนเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความรับผิดชอบ และจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองที่ดี

ในอีกมิติหนึ่ง การรู้จักปล่องวางและอโหสิกรรมก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะความโกรธ ความเคียดแค้น และการไม่ให้อภัย จะนำมาซึ่งความทุกข์ใจทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น หากเรารู้จักให้อภัยต่อความผิดพลาดของเพื่อนมนุษย์ รู้จักวางความโกรธลง และมองทุกสิ่งด้วยใจที่สงบ ก็จะทำให้ชีวิตเป็นสุข เกิดความสงบเย็นในครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม

ดังนั้น การดำเนินชีวิตด้วยการทำความดี มีความเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ รู้จักทำประโยชน์แก่ส่วนรวม และรู้จักให้อภัย จึงเป็นหนทางสู่ความสุขที่แท้จริง และเป็นการสืบสานคุณค่าที่กลอนดอกสร้อยรำพึงในปาฐาได้สะท้อนให้เห็นไว้อย่างลึกซึ้ง

ตัวอย่างการปรับใช้ในการดำเนินชีวิต

- การทำความดี เช่น การช่วยเหลือผู้เดือดร้อน การทำหน้าที่ของตนอย่างสุจริต
- การใช้ชีวิตเรียบง่าย เช่น ไม่ใช่เงินเกินตัว ไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่ใช้จ่ายพอดีตามความจำเป็น
- การทำสิ่งที่เป็ประโยชน์ เช่น การเรียนหนังสืออย่างตั้งใจ การทำงานเพื่อสังคม
- การอโหสิกรรม เช่น ไม่ผูกใจเจ็บกับเพื่อนที่ทำผิด แต่ให้อภัยเพื่อรักษาหัวใจและความสัมพันธ์ที่ดี